

Görömbei András köszöntése

a Kölcsey Emlékplakett átadása alkalmából

Görömbei András, akinek pályája a tiszapolgári paraszttudvarról a győri Bencés Gimnáziumon és a Kossuth Lajos Tudományegyetemen át a Magyar Tudományos Akadémia tagságáig ívelt, több mint 25 saját és körülbelül ugyanennyi szerkesztett könyvvel s több száz tanulmánnyal írta bele értéktudatát a magyar irodalomtörténetbe – s ezzel a XX. és XXI. század magyarságának kultúrájába. Egy olyan életművel, amely minden részlemében a nemzet fogalmát állítja a középpontba. Az irodalomtörténész pályája alatt tehát egy másik tudomány is rejtezik: a magyarságé, amely mintha a szerző valamennyi művében a *Himnuszban* felvetett kérdésekre keresné a választ. Ebben az irodalomtudomány mögötti műrétegben a *tudós* Görömbei Andrást az *esszéíró* Görömbei András teljesítette ki. Az esszéírónak pedig három nagyon fontos témája volt és maradt máig. Az első a múlt században kétszer is új határok közé szorított Magyarország sorskérdéseire tekintő progresszió. A második az ezt kifejező gondolatok patakja, az érthető, ékes és mindenkire odaérkező magyar nyelv. A harmadik pedig a határokon túli magyarság szolgálata. A maga *Parainesisét*, a maga *Nemzeti hagyományait* és nepe *Örökös megváltásának tárgyában* tett cselekvéseit Görömbei András így kódolta bele irodalomtudományi műveibe. A hajdúböszörményi Bocskai Gimnázium, majd a Debreceni Egyetem tanáraként, a Helsinki Egyetem és a Bécsi Egyetem vendégprofesszoraként, a Nemzetközi Magyarstudományi Társaság, az MTA Határon Túli Magyar Tudományosság Elnöki Bizottságának vezetőjeként, az MTA Könyv- és Folyóiratkiadó, továbbá Irodalomtudományi Bizottságának tagjaként és a *Hitel* folyóirat főszerkesztő-helyetteseként, valamint minden társadalmi szerepében ezt az eszmét segítette élni és győzni. Életműve tehát a legfontosabb alapvonásaiban néz Kölcsey Ferenc arcképére és az ebben a templomban függő címerére.

Már tudományos témái a nemzetre néző irodalmi akarat legnagyobb kihívásai közül valók. Sinka István, Sütő András, Nagy László, Nagy Gáspár, Csoóri Sándor a XX. századi nemzeti lét újragondolásának orientációs mágneseit adták. S ezek ragyogásában képződtek meg művei abban a politikai, eszmei és esztétikai zavarodottságban, amely az elmúlt háromnegyed évszázad Magyarországot jellemezte. Görömbei András egész életműve mindenféle lélekrontó szellemi zűrzavarral szemben a Nagy Lászlótól megfogalmazott gondolatot igazolta: „De a viszonylagos viszonylatok közt is tudom, hogy hol áll Anyám. Iránytűként fordulok távoli Anyám iránt.” Az Anyához, akit a magyar nép nevelt fel, és aki a maga arányos erkölcsi világát megteremtő magyarság példaképe lett. „Szép Erdély barna fűrtű leányaként” és a XX. századi magyarok szülőanyjaként is. És aki ma is arányos hozzánk. S vajon hányszor mondhatta el Görömbei András, amikor édesapját, családját üldözték, amikor némaságra ítélléssel fenyegették, vagy amikor nem hátráló elvei miatt pisztolyt fogtak rá, eh-

Elhangzott a Magyar Kultúra Napja 2011. január 16-án rendezett országos ünnepségen a szatmárcsekei Református Templomban.

hez a képzeletbeli édesanyához és az „édes hazához” s a magyarság jövőképehez kedves Nagy Lászlója soraival egyszerre szólva, hogy „Légy velem a bánat idején, hogy meg ne lágyuljak anyám, / Igazság gyanánt szemétdombot sohase öleljek anyám”.

Mit keresett tehát a magyarság számára a maga történeti korában az irodalomtörténész, az esszéíró és a gondolkodó? A hiúságok hiúsága állapotait sokszorosan megismétlő XX. században, a „Bújt az üldözött, s felé kard nyúlt barlangjában” címkéjű országban nem mást, mint a megmaradás ösvényeit, a „dült hiteknek” „katedrális” állító erőt, a túlélés paradigmáit. Miközben a megalázott Kárpát-medencébe a hol keletről, hol nyugatról beömlő könyvnyű divatok kínáltak gyors karriert a gyors kapaszkodóknak, ő egy több százados kultúrában gyökerező – és számos vonásában Kölcsey Ferencre alapozó – értékrendet alkotott újjá. Esszéköteteteinek még a címei is erről az új értelemkeresésről beszélnek. *A szavak értelme, Irodalom és nemzeti önismeret, Létértelmezések, Azonosságtudat, nemzet, irodalom*. S mindezekkel azt a bizonyos védő kart, amelyet neki adott, amit rábízott a sors, nemcsak a honi magyarság, hanem a teljes nemzet fölé is odaemelte. A határon túli magyar irodalmak érték- és öntudatának a XX. században ő volt a legerősebb felröptetője. A Felvidék, Erdély, a Vajdaság, Kárpátalja és a nyugati magyarság írói éppen úgy szellemisége tüzénél melegedhettek a csontot didergető években, mint a magyarországi írók és kutatók Nagy Gáspártól Nagy Gáborig. A felvidéki Gál Sándor, az erdélyi Sütő András, Kányádi Sándor, a kárpátaljai Vári Fábrián László és mindenki, aki „szertenézett, s nem lelé honját a hazában” határon kívül és belül, Görömbei András tudományos, erkölcsi és nyelvi erejének sugárzásában *hazára* találkozott. Az igazira. S éppen ezért mondhatta el Nagy László szavaival ismét, minden könyve megírása után, hogy: „Kitaláltam egy boldog hazát / S nehogy e szent napon orkán bántsa, / félretette képzeletem.”

Ez a boldog haza Görömbei András lépéseivel is egyre közelebb jött hozzánk. Ezért érte az alkotót élete legnagyobb csalódásaként a 2005-ös népszavazás, amely kitiltotta a határon túl maradottakat a Kölcsey által már 180 éve fölépített: kitágított és demokratikussá tett nemzetfogalomból: a magyarság szellemi házából. De Görömbei András még erre a megrendültségre is három könyvvel válaszolt. És napjaink történései, a most már szabadon visszaigényelhető állampolgári jogok, a konzulátusokon megnyitott ablakok előtt sorakozók ezrei igazolják, hogy Görömbei Andrásnak volt igaza. S ez igazolja emberi és alkotói küldetésének egyik legmélyebb értelmét is.

Élete folyamán Görömbei András számos kitüntetést kapott. A Kölcsey Társaság elnöksége úgy ítélte meg, hogy Kölcsey Ferenc neve teszi igazán teljessé azoknak a nagy magyar íróknak a körét, akik az ő szellemét az elismerések dokumentumain körülállják. Csokonai Vitéz Mihály, Arany János, József Attila, Tamási Áron neve után, Kossuth Lajosé s Szilárd Leóé mellett, akiknek a neve Görömbei András kitüntetésein fénylik, Kölcsey Ferencé még pontosabban mutathatja fel annak a szerepnek a fontosságát, amelyet ő a magyar kultúrában betöltött. S abban is van egy erősen jelképes vonás, hogy a Kölcsey Társaság eddigi kitüntetettjei között öt olyan jelentős magyar művész is szerepel – Kányádi Sándor, Csoóri Sándor, Nagy Gáspár, Szilágyi István és Kő Pál –, akiknek életművét Görömbei András kivételes mélységgel értelmezte. Most ők is itt vannak lélekben köztünk, és velünk együtt köszöntik őt ebben a templomban, Kölcsey hitének hajlékában.